

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף קעה עמוד א מתני'. המלוה את חבירו בשטר - גובה מנכסים משועבדים, על ידי עדים - גובין מנכסים בני חורין.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף קעה עמוד ב גמ'. אמר עולא: דבר תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה ע"פ - גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא? שעבודא דאורייתא, ואלא מה טעם אמרו: מלוה על פה - אינו גובה אלא מנכסין בני חורין? משום פסידא דלקוחות. אי הכי, מלוה בשטר נמי! התם אינהו נינהו דאפסידו אנפשייהו. ורבה אמר: דבר תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה - אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, מ"ט? שעבודא לאו דאורייתא, ומה טעם אמרו: מלוה בשטר - גובה מנכסים משועבדים? כדי שלא תנעול דלת בפני לוי. אי הכי, מלוה על פה נמי! התם לית ליה קלא.

חידושי הרשב"א מסכת בבא קמא דף ח עמוד א והא דאמרינן מכרן לאחד או לשלשה בני אדם כאחד כלן נכנסו תחת הבעלים, כלומר והניזקין בעידית וב"ח בבינונית וכתובת אשה בזיבורית, איכא למידק נזיקין מן הלקוחות היכי גבי והא מלוה על פה היא ואינו גובה מן המשועבדין, ו"ל כגון שעמדו בדין קודם שמכר דהעמדה בדין כשטר דמיא כדאיתא בפ"ק דמציעא (ט"ו א'), א"נ כמ"ד בפ"ק דקדושין (י"ג ב') מלוה הכתובה בתורה כשטר דמיא, א"נ יש לי לומר דנזיקין קלא אית להו טפי ממלוה ע"פ וגובין אפילו ממשועבדין למ"ד שעבודא דאורייתא ואנן קיי"ל הכי, ועוד נ"ל ראייה מדאמרינן לקמן בפרק המניח (ל"ג ב') גבי שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים האי נמי קלא אית ליה דכיון דנגח תורא נגחנא קרו ליה וכיון שכן אגב האי קלא נפיק למה שהזיק.

רמב"ם הלכות עדות פרק ג הלכה ד דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי ב העדים שנאמר על פי שנים עדים מפייהם ולא מכתב ידן, אבל מדברי סופרים שחזקין דיני ממונות בעדות שבשטר אף על פי שאין העדים קיימים כדי שלא תנעול דלת בפני לוי

חידושי ר' חיים הלוי והרמב"ן בספר המצות שרש ב' הקשה עליו וז"ל מהן שאנו דנין בגטין בעדי חתימה בלבד והאשה המוציאה לפניה גט חתום מקיימין אותו בחותמיו ומתירין אותה להנשא על פי עדות השטר וזה לדברי הכל עכ"ל...ונראה לומר, דהנה באמת הרי מבואר בגטין דף ע"א [ע"א] דעדות בכתב בטלה, מהך דרשא דמפיהם ולא מפי כתבם, ופשוט דאין זה סותר לדין שטרות דעדות בכתב קיימת, משום דשני דינים הם, עדות בכתב פסולה, ועדות שבשטר כשרה, ובזה גם הרמב"ם סובר כן, ורק דאם באנו לדון איזו מקריא עדות שבשטר, בזה חולק הרמב"ם וס"ל, דאין שטר אלא מה שנעשה לקנין, כמו גירושין וקידושין ושחרורים וקנינים וכדומה, דאיכא עלייהו דין שטר מדין תורה, אבל מה שנעשה רק לראיה בזה דעת הרמב"ם דלא מקרי שטר, אלא עדות בכתב, ועל כן פסול בהו מפי כתבם. האומנם כי גם לדעת הרמב"ם הרי עיקרן של שטרות הוא רק במה שנעשה מדעת המתחייב, וכדעת כל הראשונים, אבל מ"מ זהו דין בפני עצמו דלא חייל דין שטר רק היכא שנעשה לקנין, ועל כן כל שטרי ראייה, אף דנעשו כדין שטרות, מ"מ לא חייל עלייהו דין שטרות, והויין רק עדות בכתב, ופסולים משום מפי כתבם, ורק מדרבנן הוא דעדות מתקיימת ונוהג בהן דין שטרות, אבל אה"נ דשטרי מעשה וקנין גם לדעת הרמב"ם הם מדין תורה, ומועילין בין לגמר מעשה ובין לעדות, ומיושב היטב דעת הרמב"ם.

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נ עמוד א אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן משמיה דרב נחמן: שט"ח היוצא על היתומין, אף על פי שכתוב בו שבח - אינו גובה אלא מן הזיבורית. אמר אביי: תדע, דבע"ח דיניה בבינונית, ומיתמי בזיבורית. א"ל רבא: הכי השתא, בעל חוב דיניה מדאורייתא בזיבורית, כדעולא, דאמר עולא: דבר תורה בעל חוב בזיבורית, שנאמר: בחוץ תעמוד והאיש וגו', מה דרכו של איש להוציא? פחות שבכלים, ומה טעם אמרו בע"ח בבינונית? כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, וגבי יתמי אוקמוה רבנן דאדאורייתא, אלא הכא כיון דדיניה מדאורייתא בעידית, אפילו מיתמי נמי בעידית. ולרבא, והתני אברם חוזאה: אין נפרעין מנכסי יתומין אלא מן הזיבורית, ואפילו הן ניזקין; והא ניזקין דינן מדאורייתא בעידית! הכא במאי עסקינן - כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק, ורבי ישמעאל - היא, דאמר מדאורייתא דניזק שיימין, ומפני תיקון העולם תקינו רבנן בדמזיק, וגבי יתמי אוקמוה רבנן דאדאורייתא.

רי"ף מסכת גיטין דף כד עמוד ב [דף נ' ע"א] אמר מר זוטרא בריה דר"נ משמיה דרב נחמן שטר חוב היוצא על היתומים אף על פי שכתוב בו שבח אינו גובה אלא מן הזיבורית ורבא פליג עליה ואקשי ליה ופריק הילכך הילכתא כוותיה ואיכא למימר כיון דאביי ורב נחמן קיימי בחדא שיטתא הוה ליה יחיד לגבייהו ולית הלכתא כוותיה וההיא פירוקא דפריק שינויא היא:

כתוב שם לרבא"ד מסכת בבא קמא דף ג עמוד א

בזה אחר זה כולן גובין מן האחרון ואפילו הוא זבורית. ואף על גב דרבא [גיטין דף נ א] פליג בדיתמי אבל לגבי לקוחות לא פליג, דמשום פסידא דלקוחות עבוד רבנן תקנתא ובכמה דוכתי אשכחן דתקינן רבנן על דין תורה משום פסידא דלקוחות כדאמרינן [ב"ב דף קעה ב] דבר תורה אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה גובה מן הלקוחות מאי טעמא שעבודא דאורייתא ומה טעם אמרו אינה גובה וכו', הילכך האידנא דאמרינן [דף ח ב] אנא בתקנתא דרבנן לא ניחא לי ומגבי להו כדניניהו ולא מתוקמא אלא בדיתמי כדאיתא בגמרא [דף ח ב], אבל בלא יתמי חזקין ובעל חוב גובין בינונית דאמרינן אי שתקיתו שתקיתו. ואם לא הזכיר הרב בדיתמי עסקינן, או שגגה היתה או שסמך על מה שהוא מפורש בגמרא. ועוד כי יש [לומר] לענין דינא אפילו בלא יתמי נמי מצי למימר להו דאפילו מבינונית וזבורית נמי מצי לאגבויניהו משום דאמר להו אי שתקיתו וכו'. ולענין יתומים למקין חזר בו הרב ז"ל ופסק כרב נחמן ואביי [גיטין דף נ א] וכפשטה דמתנייתא דאביי הינדאה ודאברם חוזאה, ולא גבי מיתמי אלא מזיבורית.

בית הבחירה למאירי מסכת בבא קמא דף ח עמוד א ושמה תאמר נזקין מיהא יגבו מעדית אף על פי שכשנמכר העדית נשאר שם זבורית ואין נפרעין מן המשועבדים במקום שיש בני חורין שהרי אף ביתומים אמרו שאין נפרעין מהם אלא מזבורית ואעפ"כ נזקין גובין מהם מן העדית הואיל ודינם מן התורה בעדית וכן חוב שיש בו שבח ר"ל שהותנה בשטר שיגבה מן העדית כמו שהתבאר בחמשי של גיטין וא"כ אף בלקוחות נאמר כן אין זה כלום שהיתומים יורשים הם ויורש כרעיה דאבוה הוא וראוי לפרוע חוב אביו מן הדין ומאחר שהכל ברשותם דין הוא שיפרעו מן העדית הן ניזק הן בעל חוב שיש בשטרו שבח אבל לזקח שלא הלוו לו כלום אף הניזק אינו נפרע ממנו במקום שיש בני חורין אלא מן הזבורית שהוא אחרון ואם לקח העדית אחרון אף כתבת אשה גובה הימנו ... ויש חולקין לומר שהניזק גובה מן העדית אף מן הלקוחות ואף במקום בני חרי וזה שאמרו כאן גובין מן האחרון אף מן הזבורית הם מעמידין אותה שלא כהלכה כדעת ר' ישמעאל שאמר בדניזק שיימין וכגון שעידית של ניזק כזבורית דמזיק שהיה הדין לשום בשל ניזק ותקנו לנזיקין לשום בשל מזיק אף לר' ישמעאל בדרך זה ובמקום לקוחות העמידוהו על דין תורה ... ואינן אלא דברי נבואות דחיות מאליהן ...

השגות הראב"ד על הרי"ף מסכת גיטין דף כד עמוד ב ואומר אני דאפי' לדעת רבא דאמר דמאן דאית ליה מן דינא למגבי מעידית אפי' מיתמי נמי גבי לא אמר אלא מיתמי אבל מלקוחות היכא דאיכא בני חורין אפי' זבורית לא גבי אלא מבני חרי מפני שהלקוחות כמו ערבים הם ותנן המלוה את חברו ע"י ערב לא יתבע את הערב תחלה.

מלחמת ה' מסכת בבא קמא דף ג עמוד א אמר הכותב לא מעוקציה ולא מדובשיה כי מה שהקשה הרב ר' זרחיה בעל המאור ז"ל בכאן יפה הקשה ומה שתיירץ אינו שאין לנו ראייה לומר בנכסים משועבדים שגובה מן העידית ואין ללמוד מנכסי יתומים דהתם לא תקינו רבנן אדינא דאורייתא בשביל יתומים אבל בשביל לקוחות תקנו כמו שאמרו דמלוה על פה גובה מן היורשין משום דשעבודא דאורייתא ואינו גובה מן הלקוחות דעבוד רבנן תקנתא ועקרו דינא דאורייתא בשביל תקנתם של לקוחות הכא נמי לא שנא ...

את זו השיב עליו הראב"ד ז"ל וזאת תשובתנו הרי רבינו הגדול רבינו יצחק בן אלפסי ז"ל חזר בו ופסק כרב נחמן וכן עיקר דרבא לא מיפליג פליג אלא אתדע דקאמר אביי התם וראיה לדבר דכאביי קי"ל דאקשינן התם עליה דרבא ממתניתא דאברם חוזאה ואוקמא כר' ישמעאל דאמר בדמזיק שיימין מפני תיקון העולם (כר"ע הלכך לר"י לעולם בדניזק שיימין ולית ליה בהא מפני תיקון העולם וליתא דהא רבינא דהוא בתרא אוקמא למתני' דקתני הניזקין שמין להן בעידית מפני תיקון העולם) ואידיחיה ליה פירוקיה דרבא בדאברם חוזאה ואפשר נמי דרבא לדבריו דאביי קאמר למאי דאוקמא למתני' כר' ישמעאל מ"מ הלכתא כרב נחמן דרביה דרבא הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ועוד דיחיד הוא ואין דבריו של יחיד במקום שנים ולפיכך חזר בו רבי' הגדול ז"ל ...

אלא שאני אומר דהא דקאמר ר' בגמ' משום דא"ל אי שתקיתו שתקיתו לאו דפסקין אן הכי אלא ה"ק כולן נכנסו תחת הבעלים שיכולין לקוחות להגבותן כדיניהן ואי בעי נמי בעלי חובות ונזקין למימר ליה לכו מהדרת מהדרת מצי למימר הכי שאין זה מן הדין אלא שיכול להפסידן שלהן ... אלא ודאי הך טענה דאי שתקיתו אי טעין טעין ואי לא לא דיינינן אן הכי ומה שהוצרכו בגמ' להעמידה ביתומים לרווחא דמילתא הוא לומר דאפי' טעין לא מתהני ליה מידי כיון דהאי דינא בודאי טעין הוא לא הוצרך רבינו הגדול ז"ל לכתבה שהכל הולך אחר טענתו ואחר רצונן של ניזקין ובעלי חובות שאינו מן הדין אלא מחמת טענתן של אלו ואלו ואי לא טעין אי נמי טעין ואמרי ליה הנך לכו מהדרת ולא אהדר דינא הכין הוא כדכתב רבינו הגדול ז"ל ואין להשיגו בזה כי עיקר הדין כתב אלא שאחז דרך קצרה כמנהגו ... ואין זה דומה למה שאמרו במס' כתובות גבי מי שהלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו וכו' דאמר ר' התם אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא למרייהו ולא מצית לאשתעווי דינא בהדייהו דאלמא אן דיינינן הכי אף על גב דלא טעין זו אינה דומה לזו משום דהתם ה"ק ליה אתינא מכח ד' דלא מצית לאשתעווי דינא בהדייהו הלכך כדיניהו נמי דיינינא ליה דמה מכרו לזה כל זכות ומהדרנא שטרי לאו דוקא אלא מראה מקום הוא לו שאם יבאו בעלים הראשונים ומשתעי דינא בהדיה לא גבי מינייהו כלום השתא נמי דינא דידהו אית ליה ללוקח זה דמה מכרו לו כל זכות שיבא לידם כדאמר רבא בשמעתין בהדיא משא"כ בזו. כללו של דבר דינא דאי שתקיתו שתקיתו בכאן לאו דינא הוא אלא אי פקח הוא יכול למימר להו הכי אי בעו אינהו למימר ליה לכו מהדרת שקלין מיניה ולא הדר שקלי נזקין מעידית ובע"ח מבינונית כדיניהו ואי אתו לקמן כדיניהו מגבינא ליה לכולהו וכדכתב רבינו הגדול ז"ל ומצינן כתוב בשם ר"ח כלשון הזה ההיא דדחיא לטעמא קמא דאי שתקיתו לאו למימרא דאי איתיה למוכר וקא מדחי להו לוקח באי שתקיתו דמסלקין ליה לנזקין מעידית ולבע"ח מבינונית בהא דחיתא קלישתא אלא דחויי קא מדחינן מלהוי טעמא דתנא דהכי ע"כ. ואף לרבינו האי גאון ז"ל דאיתא בספר המקח בשער כ"ז שכתב כולן נכנסו תחת הבעלים וטעמא כדמסקנא ולא פירש דביתמי עסקין אלמא בלא יתמי נמי הוי דינא הכי: